

Toekomst Agenda

debat, onderzoeken en verkenningen

provincie **HOLLAND**
ZUID

2017

Toekomst
debat, onderzoeken en verkenningen
Agenda

Begrippenlijst ToekomstAgenda

Trends

Trends zijn maatschappelijke ontwikkelingen op lange termijn die relevant zijn voor het grondgebied en de taken van de provincie Zuid-Holland. Op deze trends hebben we als provincie weinig invloed. Het gaat erom hoe deze trends de provincie en haar partners raken en de manier waarop we kunnen anticiperen op deze ontwikkelingen.

Maatschappelijke opgaven

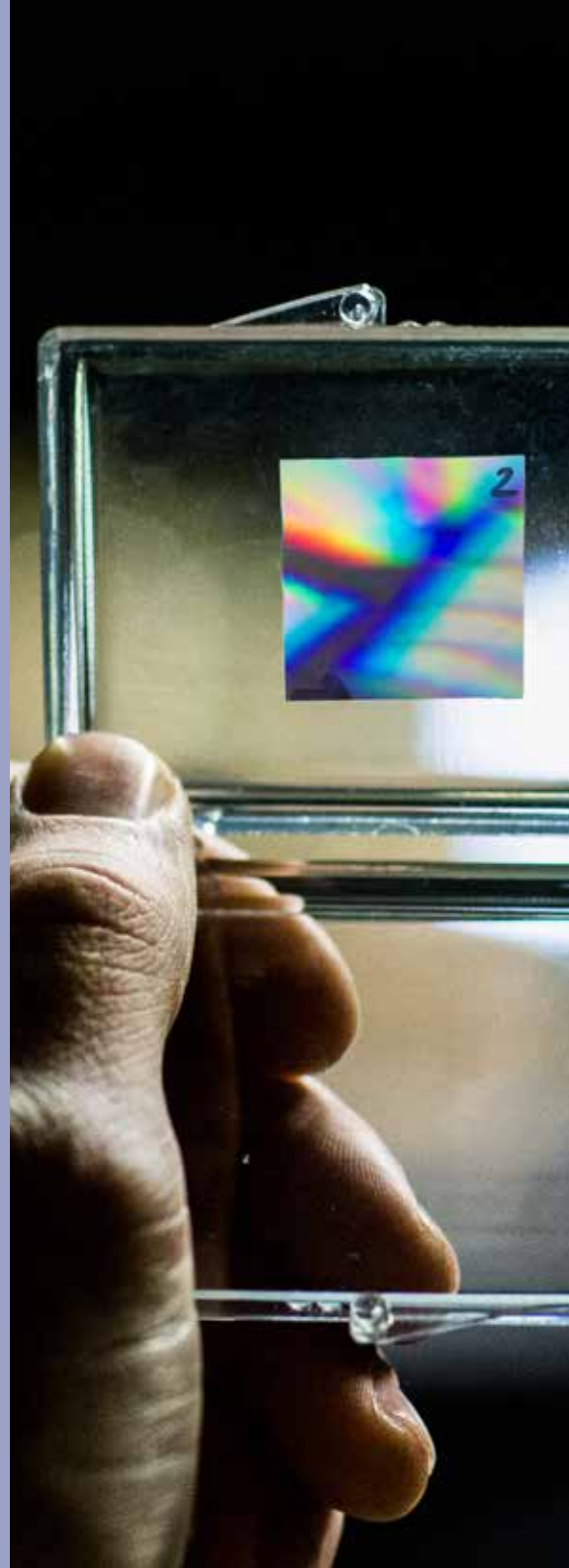
Maatschappelijke opgaven zijn sectordoorsnijdende opgaven met een hoog abstractieniveau, waar de provincie een bijdrage kan leveren aan de oplossing, passend bij de provinciale rol. Het gaat om opgaven die een perspectief/tijdshorizon hebben tot 2030-2050. Een randvoorwaarde is dat deze opgaven zich lenen voor onderzoek en alliantievorming om de opgaven met partners aan te pakken.

Onderzoek

Onderzoeken zijn een inhoudelijke verdieping van maatschappelijke opgaven om kennis op te doen die nodig is voor het oplossen van deze opgaven. Tijdens de onderzoeksfase wordt ingeschat of er genoeg oplossend vermogen is voor het aanpakken van een bepaalde maatschappelijke opgave. Ook worden allianties gevormd met partners om de opgave samen aan te pakken.

Bestuurlijke verkenning

Als uit de onderzoeksfase blijkt dat er genoeg oplossend vermogen, urgentie en energie is bij partners wordt het onderzoek doorgezet naar de verkenningfase. Gedeputeerde Staten commiteren zich aan de bestuurlijke verkenning met de passende inzet en middelen. In de verkenningfase wordt toegewerkt naar uitvoering via een programma op basis van een sluitende businesscase. In dit programma zijn taken, rollen, financiële- en personele inzet en instrumenten benoemd. Na vaststelling van het programma begint de uitvoering.

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Debatten	6
3. Onderzoeken en verkenningen	8
4. Meedoen	24

1 Inleiding

In 2015 heeft de Provincie Zuid-Holland een ToekomstAgenda gemaakt. Deze is te vinden op www.zuid-holland.nl/overons/toekomstagenda/. Daarin wordt beschreven hoe we via debatten, onderzoek en verkenningen willen bijdragen aan het identificeren en oplossen van maatschappelijke opgaven. De agenda bevat een korte beschrijving van lopende concernbrede beleidsonderzoeken en bestuurlijke verkenningen. Daarnaast worden “toekomstonderzoeken” aangekondigd. Dat zijn onderzoeken gericht op het doorgronden van - mogelijk disruptieve - sociale, economische en ruimtelijke ontwikkelingen op de lange termijn.

In 2016 is besloten om een ToekomstAgenda op te zetten, die loopt tot en met 2019. Elk jaar wordt de ToekomstAgenda geactualiseerd. In maart 2016 heeft u in de ToekomstAgenda 2016 kunnen lezen hoe de stand van zaken op dat moment was. In deze update vertellen we u welke ontwikkelingen in de tussentijd hebben plaatsgevonden.

2 Debatten

In het ['living lab'](#) van deze ToekomstAgenda ziet u dat het debat wordt geïmplementeerd tussen trends en onderzoeken. De trendpublicatie van de provincie Zuid-Holland biedt een overzicht van trends die relevant zijn voor onze provincie. Onderwerpen die dus de moeite waard zijn om verder het gesprek met onze partners over aan te gaan. We willen met elkaar een onderwerp van meerdere kanten belichten om vervolgens te bepalen wat de opgave van de provincie is. Vervolgens bepalen we of er voldoende aanleiding is hier een onderzoek naar te starten.

PLEIN1 is de plek waar de provincie graag het maatschappelijk debat voert. Wij zorgen ervoor dat de juiste collega's uit verschillende disciplines van de provincie aanwezig zijn, evenals inhoudelijke experts en andere partners. Voor 2017 hebben we vanuit de trendpublicatie, interne brainstormen, maar ook de 'wisdom of the crowd' van het Festival van de Toekomst in november 2016, beloftevolle thema's op het netvlies. Hieronder vallen nieuwe concepten en de toekomst van werk.

3 Onderzoeken en verkenningen

Resultaten toekomstonderzoek 2016

In 2016 zijn drie toekomstonderzoeken uitgevoerd in het kader van de Toekomst-Agenda. Deze onderzoeken hadden betrekking op:

- Maatschappelijke invloed van nieuwe technologieën;
- Maritieme topregio Drechtsteden;
- Interventiestrategieën.

Een vierde aangekondigd onderzoek (Zoetwaterproblematiek in combinatie met economische clusters) is niet gestart. De kennisverwerving- en toepassing is op een andere manier uitgevoerd.

Maatschappelijke invloed van nieuwe technologieën, MINT

De kranten staan vol van de technologische vernieuwingen zoals 3D-printers, Internet der Dingen en robotisering. Zowel kansen en zorgen, o.a. voor werkgelegenheid en privacy, worden breed uitgemeten. In 2016 hebben we onderzoek gedaan naar de maatschappelijke invloed van nieuwe technologie (MINT) in Zuid-Holland. Centraal stond een scenariostudie, uitgevoerd in co-productie met DRIFT (Erasmus Universiteit). Het onderzoek is begin 2017 afgerond met het boek (On)begrensde Technologie.

In ‘(On)begrensde Technologie’ schetsen we vier toekomstbeelden: de Eilandenwereld, de Conglomeratenwereld, de Grenze(n)loze wereld en de Bottom-up-wereld. Leven we steeds meer in een open of in een gesloten wereld? En is deze wereld mondiaal georganiseerd en gedreven of spelen lokale spelers en identiteit een grote rol? In beleid overheerst, meestal impliciet, het trendscenario van een Grenze(n)loze wereld.

Deze grenze(n)loze wereld is voor Zuid-Holland potentieel zeer disruptief. Toch is Zuid-Holland nog duidelijk herkenbaar opgebouwd uit clusters die er nu ook zijn. Deze maken de komende jaren echter een fundamentele transitie door. Er ontstaat een duidelijk onderscheid tussen winnaars en verliezers. Er zijn in deze wereld grote economische kansen, maar een even grote uitdaging om inwoners van Zuid-Holland mee te nemen in een snel en continu veranderende wereld. Dreigende leegstand, noodzaak tot transformatie en nieuwe ruimtevragen zullen gemeenten en provincies dwingen sneller oplossingen te verzinnen voor ruimtelijke ontwikkelingen. Specialisatie van economische clusters maakt de provincie kwetsbaarder voor mondiale, geopolitieke of economische trendbreuken. De openheid van data en technologische platformen en de toegankelijkheid van digitale infrastructuur worden in deze wereld belangrijke publieke opgaven. De sleutel voor een veerkrachtig Zuid-Holland ligt in het sluiten van flexibele partnerschappen met nieuwe partners, ‘surfing the wave’, en het inregelen van nieuwe ‘checks and balances’.

Met het MINT-programma hebben we laten zien dat er niet maar één route naar de toekomst is. We signaleerden ook de kracht van tegenbewegingen gericht op lokale identiteit en gesloten kringlopen. Ook laten we zien dat de groeiende marktkracht van een beperkt aantal bijna-monopolisten of politieke bewegingen het beeld van een open wereld kunnen doen omslaan naar gesloten, met veiligheid geobsedeerde werelden. De onzekerheid en complexiteit van soms tegenstrijdige ontwikkelrichtingen stelt de provincie voor ongekende uitdagingen.

MINT kwam tot stand in vruchtbare samenwerking met DRIFT, TOP Delft, Border Sessions, Wolfpack, Ruimtevolk, De Mannen van Schuim, In4Art, RE_INVENT-congres van Jong Management, De Dag van de Denktanks, Digitale StedenAgenda, Stichting Historie der Techniek, Wisdom of the Crowd, Veldacademie Rotterdam, de gebiedsalliantie Greenport Westland-Oostland, Samenwerkingsorgaan Hoeksche Waard, Hogeschool Rotterdam en de Smart City programma's van Den Haag en Dordrecht .

Op dit moment wordt gewerkt aan het omzetten van de resultaten in beleid. Essays, het onderzoeksrapport, workshopverslagen en meer informatie over MINT: www.zuid-holland.nl/mint
Een interactieve webversie van de scenariostudie staat op: <http://mint.pzh.nl/>

Maritieme topregio Drechtsteden

In 2016 is het onderzoek naar het maritieme cluster een van de onderzoeken geweest in de toekomstverkenning van de provincie. Aanvankelijk richtte de vraag zich alleen op het maritieme cluster in de Drechtsteden. Aangezien het maritieme cluster niet ophoudt bij de grenzen van de Drechtsteden en vanwege de samenhang van het hele cluster, is er voor gekozen om de geografische afbakening van het onderzoek te verbreden naar het gehele maritieme cluster, dus van Maasvlakte II tot Werkendam.

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag, is gekozen voor de uitvoering van een scenario-analyse waarmee de mogelijke ontwikkelingen van het maritieme cluster voor de lange termijn, tot 2045 in beeld gebracht zijn. Eind 2016 zijn de resultaten van de scenario's gepresenteerd: vier mogelijke toekomsten voor het Maritieme Cluster. Uit de scenario's wordt duidelijk dat het cluster in de toekomst wel zal veranderen. De omvang van de werkgelegenheid zal afnemen, de vraag naar hooggekwalificeerd personeel zal toenemen. Het cluster zal nog kennisintensiever worden en innovatie

zal een nog belangrijkere succesfactor blijken. Om de kansen voor de toekomst te kunnen benutten, is het van belang dat factoren die op dit moment de innovatie binnen het cluster stimuleren (onderlinge verbondenheid binnen het cluster, nabijheid en concentratie en relaties met andere clusters (crossovers) en onderwijs- en kennisinstellingen) verder worden benut en uitgebouwd.

De ontwikkeling van een meer 'olie en staal' georiënteerd cluster naar een cluster waarin ICT en R&D steeds belangrijker worden, heeft zijn weerslag op de vraag naar ruimte. Het lijkt waarschijnlijk dat het cluster in de toekomst minder ruimte (bedrijventerreinen) nodig heeft. En de eisen die het cluster stelt aan de inrichting van die ruimte verandert. Minder nadruk op terreinen waarop in grote loodsen milieuhinderlijke bedrijfsactiviteiten worden uitgevoerd. Meer vraag naar terreinen waar menging met kantoren, onderwijs (campus) en/of wonen kan worden gerealiseerd. Hotspots waar ruimte wordt geboden aan start ups in broedplaatsen, waar interactiemilieus ontstaan door meer verwevenheid met

het stedelijk leefmilieu/woonmilieus, ook om toekomstige kenniswerker te bedienen in zijn/haar woon/leefbehoefte.

Geconcludeerd wordt dat de toegevoegde waarde in alle scenario's zal toenemen en dat de werkgelegenheid in alle gevallen zal afnemen en dan met name in de maakindustrie. Dit betekent dat veel lager opgeleide werknemers niet meer zullen kunnen werken in het maritieme cluster. Daar tegenover staat dat er een enorm grote vraag zal komen naar hoger opgeleid technisch personeel. Uitdaging is om voldoende personeel op HBO-niveau aan te trekken en om een alternatief te vinden voor de werknemers uit de maakindustrie. Mogelijk biedt investeringen in recreatie en toerisme hiervoor een gedeeltelijke oplossing.

In 2017 wordt gewerkt aan een handelingsperspectief voor het gehele maritieme cluster en voor een maritieme topregio. Vervolgens vindt er een vertaalslag plaats naar een strategische agenda per deelgebied.

De strategische agenda kan leiden tot een aanscherping van de thema's en opgaven die zijn opgenomen in het bestuursakkoord. Ook zijn nieuwe opgaven niet uit te sluiten. Publicatie van het rapport is voorzien in september 2017.

Interventiestrategieën

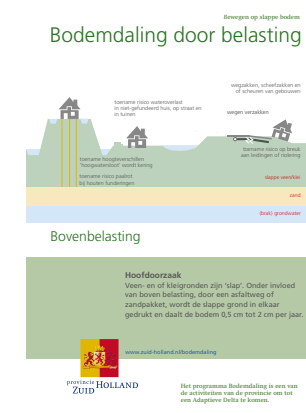
Om opgaven aan te pakken, passen overheden “interventies” toe. Klassieke interventies zijn wetgeving, handhaving, belastingen en investeringen. Recent zijn daar andere vormen bijgekomen zoals het sluiten van Green Deals of City Deals, het aan elkaar koppelen van aanzienlijke hoeveelheden maatschappelijke spelers, en het faciliteren van burgerinitiatief. Effectief beleid vraagt om passende interventies. En wanneer het beleid niet effectief blijkt te zijn, kan het nodig zijn om te wisselen van interventies. In de praktijk blijkt het binnen de provinciale organisatie tot nu toe niet gemakkelijk om tijdig tot een passende wisseling te komen. De vraag is hoe we in Zuid-Holland sneller van interventie kunnen wisselen als dat nodig is. Het onderzoeksproject Interventiestrategieën richtte zich op die vraag.

Om een antwoord op deze vraag te vinden zijn de behandelend ambtenaren van zeven opgaven geïnterviewd, te weten: groenbeleid, bodemdaling, Groene Cirkels, knooppuntenbeleid, leegstand, windenergie

en Innovation Quarter. Vervolgens zijn de bevindingen gedeeld en verrijkt in vijf workshops. Deze waren intern en met externe relaties tijdens het Festival van de Toekomst. Doel van de workshops was om zowel op het niveau van de specifieke opgave een handelingsperspectief te bieden, als op het niveau van de provincie als geheel algemene handvatten te formuleren die ook bij andere opgaven toepasbaar zijn.

Het resultaat van het onderzoek is weergegeven in een kort rapport. Dit bevat per opgave een visualisatie van de opgave, een tijdlijn en een kwalificatie van de gebruikte interventie(s) aan de hand van het kwadrantenmodel van NSOB. Voor wat betreft de inhoud heeft het onderzoek het inzicht opgeleverd dat interventies moeten matchen met het soort rol die de overheid aanneemt in de betreffende opgave én dat daar ook bepaald gedrag, houding en taal bij horen. Als die match er niet is, dan levert het waarschijnlijk geen effectieve interventie op. Verder vraagt de overgang tussen verschillende vormen van overheidsrollen

(rechtmatig, presterend, samenwerkend, responsief) bijzondere aandacht. Het zijn de strategische schakelmomenten, óók voor wat betreft de persoonlijke inzet van bestuurlijk opdrachtgever, ambtelijk opdrachtgever en behandelend ambtenaar. Het onderzoek heeft ingrediënten opgeleverd voor een volgende mogelijke stap: het ontwikkelen van een methode om te leren over het schakelen tussen interventies.

Zoetwaterproblematiek in combinatie met economische clusters

Het klimaat verandert, het aanbod van water verandert (in tijd en hoeveelheid). Ook economische ontwikkelingen zorgen voor verandering naar de vraag naar zoetwater. Passen dan de economische ontwikkelingen die we als provincie stimuleren wel bij de veranderingen in vraag en aanbod naar water, en wat is het economische effect van het wel of niet hebben van water?

In de ToekomstAgenda is aangegeven dat de provincie wil meedoen met een onderzoek van Deltares naar welvaartseffecten van zoetwatermaatregelen. Dit onderzoek betreft een methodiekwontwikkeling voor economische analyse van zoetwatermaatregelen in opdracht van het Deltaprogramma Zoetwater, waarin Provincie Zuid-Holland voornemens was te participeren met een casus. Deltares heeft gekozen voor een casus buiten onze provincie. Daarom is Provincie Zuid-Holland geen participant in dit nationale onderzoek en is het onderzoek teruggetrokken uit de Toekomstagenda van Zuid-Holland. Dat neemt niet weg dat de resultaten van het onderzoek relevant kunnen zijn voor onze provincie.

Daarom blijven we het onderzoek volgen. En dat is niet het enige. Op nationaal niveau wordt de Knelpuntenanalyse Zoetwater geactualiseerd. Hierin wordt onderzocht of we water van de juiste kwaliteit op het juiste moment op de juiste plaats hebben en of we dat in de toekomst zo houden. Bij de actualisatie van de knelpuntenanalyse is tevens de ambitie om economische schade van zoetwatertekort inzichtelijk te maken.

Toekomst Agenda

In 2017 gaan we één nieuw onderzoek starten. Het thema daarvan is 'gezonde leefomgeving'.

Gezonde leefomgeving

Groeiende problematiek in de zorg – toenemende kosten, toenemende vergrijzing, toenamen welvaartsziekten en obesitas, vereenzaming, segregatie, mogelijk de introductie van nieuwe ziektes, onder invloed van klimaatverandering en de nieuwe rol van gemeenten door de decentralisaties. Deze problematiek concentreert zich met name in de steden. Toch vindt er een omslag plaats. Voor het eerst wonen meer inwoners in de stad dan daarbuiten. Nieuwkomers, studenten en

young potentials en in toenemende mate de stedelijke gezinnen trekken naar de stad voor werk, opleiding, voorzieningen en de reuring van de stad. Hoe kunnen we deze trek naar de stad verbinden aan de ambitie dit ook gezond te doen?

Kortom, de provincie Zuid-Holland is de provincie met de zwaarste milieudruk, twee van de grootste steden van het land liggen in deze regio en de verstedelijking zet verder door. In 2040 groeien we naar circa 5.000.000 inwoners. Willen we als regio op langere termijn een aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven, bezoekers en bewoners zijn? Dan moeten we de verstedelijkingsopgave benutten om een omslag te maken naar een gezonde provincie met gezonde inwoners. De toekomstverkenning biedt de mogelijkheid om dit perspectief te onderzoeken en het debat ten aanzien van de rol van de provincie te voeren. Het thema past bij uitstek in het idee van toekomstonderzoek. Het raakt sociale, economische, ruimtelijke en technologische ontwikkelingen op de lange termijn. Daarbij doorsnijdt het thema . sectoren, opgaven en ambities van het omgevingsbeleid. Op dit onderwerp zit veel energie, zowel intern als bij onze partners. Er is nog geen bestaand provinciaal (onderzoeks)programma waar dit thema al een plaats in heeft. En voor dit thema bleek een scherpe focus te vinden, die is te vertalen naar onderzoekbare vragen.

De voorlopige onderzoeksvraag luidt: 'Wat betekent gezondheid in 2040 voor het toekomstig beleid ten aanzien van de leefomgeving van de Provincie Zuid-Holland?'. Deelvragen zijn:

- Wat is de betekenis van gezondheid en welke trends en ontwikkelingen zijn er met betrekking tot onze leefomgeving in 2040?
- Welke (ruimtelijke) beelden hebben we bij een 'gezond Zuid-Holland'?
- Welk beoordelingskader/scenario's kunnen we vanuit gezondheid ontwikkelen en hoe kunnen we dat gebruiken voor het aanjagen van het debat over een gezonde leefomgeving in de provincie Zuid-Holland?

Update andere lopende integrale onderzoeken en verkenningen

De ToekomstAgenda bevat ook factsheets van andere lopende integrale onderzoeken. Deze beschrijvingen zijn eind 2016 geactualiseerd op www.zuid-holland.nl/overons/toekomstagenda/.

Transitiecampus Zuid-Holland

Gedeputeerde Staten willen een meerjarig onderzoeksprogramma – met de werktitel Transitiecampus Zuid-Holland – ontwikkelen om de transitie naar een innovatieve, duurzame toekomst te versnellen. Met een investeringsimpuls wordt een programma opgezet dat zich richt op het versterken van de samenhang en synergie tussen de verschillende disciplines binnen het onderzoek naar circulaire economie, bio-economie en energie in Zuid-Holland. Daarnaast versterkt het programma de verbinding tussen onderzoek (kennis) en bedrijfsleven (praktijk). Zo wil de provincie een forse bijdrage leveren aan de versterking van het Zuid-Hollandse kennis- en innovatiesysteem op dit gebied.

Vanuit bestaande leerstoelen wordt een Zuid-Hollands multidisciplinair meerjarig onderzoeksprogramma

ontwikkeld. Tegelijk vervult het programma een loketfunctie voor een blijvende koppeling van nieuwe praktijkvraagstukken en voorbeelden van systeemfalen aan de kennispartijen die aan het programma deelnemen. Daarom dient het programma sterk te worden verbonden aan het Zuid-Hollandse bedrijfsleven en de Zuid-Hollandse triple helix samenwerkingsverbanden. In de uitwerking van het programma ontwikkelen we met onze partners een systematiek om de praktijkvraagstukken en de voorbeelden van systeemfalen bij deze partijen op te halen, te vertalen naar onderzoeksvraagstukken en de opgedane kennis weer te verwaarden en verspreiden naar de markt.

Kennis- en onderzoeksagenda met Deltares

De provincie Zuid-Holland en het onafhankelijke kennisinstituut Deltares gaan zich samen inzetten voor een klimaatbestendig Zuid-Holland. Onderdeel van de aangegane overeenkomst is een gezamenlijke kennis- en onderzoeksagenda. De agenda is opgebouwd rond de thema's ruimtelijke adaptatie, zoetwatervoorziening, bodemdaling, bodem- en grondwatersysteem en ener-

gietransitie. Op regionale schaal wordt vanzelfsprekend samengewerkt met andere overheden, bedrijven en kennisinstellingen. Concrete vragen in de agenda zijn: Welke adaptieve strategieën zijn mogelijk om Zuid-Holland klimaatbestendig te maken? Hoe kunnen wij omgaan met bodemdaling? Hoe kunnen we de energietransitie de komende decennia vormgeven?

Borging beleidsinformatie maatschappelijke ontwikkelingen

In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is opgenomen, dat de kennis van het sociale domein en maatschappelijke ontwikkelingen geborgd dient te worden; hiervoor is voor de periode van 1 juli 2017 tot en met 2019 € 1,7 mln. jaarlijks gereserveerd. Gedeputeerde Staten hebben hierover aan Provinciale Staten in september 2016 de Discussienota borging kennis sociaal domein aangeboden. In vervolg hierop is het Voorstel borging beleidsinformatie maatschappelijke ontwikkelingen geformuleerd, dat op 6 september 2017 wordt besproken door Provinciale Staten. Beleidsinformatie maatschappelijke ontwikkelingen omvat sociaal-econo-

mische en demografische gegevens, analyse en duiding voor de provinciale (kern)taken en het provinciale beleid. Deze beleidsinformatie is een aanvulling op de reeds aanwezige (sectorale) informatie voor de uitvoering van de provinciale (kern)taken en geeft een beeld van de sociale context.

De analyse en duiding voor beleid evenals het publiceren van de beleidsinformatie vinden plaats binnen de provincie. Voor kwantitatieve gegevens wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande, openbare en vrij toegankelijke bronnen, zoals het CBS. Het verzamelen en voorbereiden van (aanvullende) gegevens worden uitbesteed. Voor kwalitatieve gegevens wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaand onderzoeksmateriaal, dat onder meer via internet openbaar toegankelijk is. Voorzover dat niet het geval is kunnen gegevens zonodig worden ingekocht. Onderzoeken kunnen worden uitbesteed.

4 Meedoen

Resultaten 2016

Het Festival van de Toekomst

Op 10 november 2016 vond het Festival van de Toekomst plaats in de Fokker Terminal in Den Haag. Op het Festival gingen in totaal 600 ondernemers, beleidsmakers en onderzoekers aan de slag met de thema's duurzame energie, groene groei, duurzame mobiliteit en kennis & innovatie. Men raakte geïnspireerd door plenaire lezingen van o.a. Stefaan Vandist (trendwatcher), Marjan van Loon (president-directeur Shell Nederland), en Mariana Mazzucato (hoogleraar economie en innovatie, universiteit van Sussex – via videoboodschap). Op de Experience floor konden bezoekers innovaties uit Zuid-Holland zien, horen, voelen en beleven. Daarnaast brachten de deelnemers in een van de 30 workshops hun project een stap verder. Er gebeurt al veel in de regio op het gebied van onderzoek en innovatie. Met het Festival wilden we zichtbaar maken hoe de provincie samen met partners (o.a. LDE-centre for sustainability, Innovation Quarter, VNO-NCW) werkt aan de toekomstbestendigheid van

de regio's. Het Festival van de Toekomst is met enthousiasme ontvangen door collega's en partners. Deelnemers beoordelen het event gemiddeld met een acht. Afgesproken is om dit concept eens per twee jaar te herhalen.

Groene Groei

Op basis van het advies Groene Groei van de NMZH in 2015 is in 2016 gewerkt aan een vervolg en als een van de maatschappelijke opgaven benoemd voor de Toekomstagenda. De Toekomstagenda Zuid-Holland (2016) definieert groene groei als een maatschappelijke opgave waarbij het gaat om het behoud van welvaart bij een toename van mensen en wensen in de nabije toekomst, zonder dat dit ten koste gaat van milieu en natuurlijk kapitaal. Bij groene groei gaat het om een transitie van de economie van fossiel naar CO₂-arm, van lineair naar circulair. De volgende vragen zijn geformuleerd voor de nadere verkenning:

- *Hoe kunnen samenleving en industrie innovatie en bewustwording stimuleren?*
- *Welke ambitie zou de provincie zelf moeten hebben?*
- *Hoe gaan we met elkaar communiceren en monitoren?*

In het kader van de Toekomstagenda 2016 is daarvoor een serie debatten en gesprekken met externe en interne partijen georganiseerd om meer inzicht te krijgen in wat de buitenwereld op dit terrein van de provincie verwacht en in hoe hier invulling aan kan worden gegeven.

Hiervoor hebben de volgende activiteiten plaatsgevonden:

- een bijeenkomst van Plein 1:
Wat is er en wat heeft u nodig?
- een sessie met een aantal experts van ministeries en kennisinstellingen,
- twee interne sessies,
- twee parallelsessies op het Festival van de Toekomst,
- een Challenge voor studenten met pitches op het Festival van de Toekomst
- en bilaterale gesprekken.

Een projectgroep met vertegenwoordigers van alle sectoren heeft het traject begeleid en is met verschillende externe partijen en ondernemers gesproken. In deze gesprekken kwam duidelijk interesse naar voren om het beleid rond Groene groei met de provincie te bespreken en te zien waar samenwerking of afstemming zinvol is. De vraag is dus of er behoefte is aan een kader voor lopende en nieuwe processen rond groene groei waarbij de provincie is betrokken. In het eindproduct Nadere Verkenning Groene Groei Zuid-Holland (januari 2017) zijn adviezen geformuleerd hoe het verder moet met Groene Groei in Zuid-Holland. Deze adviezen zijn al verwerkt naar de Omgevingsvisie en de Verkenning concernopgave Circularie Economie.

Uit de nadere verkenning bleek dat de volgende vier hoofdlijnen van belang zijn:

- 1. Heldere ambitie en beleidsdoel nodig*
- 2. Uitwerken van richtinggevend beleidsdoel in handelingsopties*
- 3. Samenwerking voor groene groei*
- 4. Interne samenwerking versterken, verbreden en verdiepen*

Een nadere toelichting op deze vier hoofdlijnen kunt u lezen op de website:

www.pzh.nl/overons/toekomstagenda

Colofon

Ontwerp en productiebegeleiding

Bureau Mediadiensten, provincie Zuid-Holland

Infographic

Bureau Mediadiensten, provincie Zuid-Holland

Beeld

Studio Roosegaarde

Contact

Kernteam ToekomstAgenda

Frenk Bekkers fjcm.bekkers@pzh.nl

Ester van Tol ei.van.tol@pzh.nl

Annemarijn Plukaard a.plukaard@pzh.nl

www.zuid-holland.nl/toekomstagenda